

Левко Різник

Дороші

Часом як із живими розмовляю, по-дружньому; балакаю, наче вони сьогодні зі мною, наче отак, як з вами. І лише закривавлені обличчя—лиця, залиті кров'ю чи й розкурочені від пострілу в потилицю з «макарова»,—дивуються, мовляв, яким же то чином балакать-то з ними, мертвяки ж?! А не—говорять! Чому ж і не ходжу туди на «перемогу», бо куди не глянеш, а із-за колони чи одвірка й вигляда, і манить: «Як там поживаєш, Дороше? А що ти скажеш на відозву Петра Полтави?» Ба, мотаєте на вус—про що йдеться? Петро Полтава! Хге-е-е... Давно кісточки зігнили, а ці... І чим же, думаю, ти один з другим говорить будеш, коли щелепи розбиті, а губи—клаптями висать; «макаров»—пушка дай Бог!—як під черепом даси, то куля на вильоті рознесе вам фотографію на шматочки.

А палець?.. Не, і палець не на фронті... Загублено його, та'скаць, з власної охоти. Самостріл! Еге, така петрушка. І не криюсь. Бабахнув собі сам з «макарова» і—мов бритвою... Інвалід!

...міг і в серце стрельнути; міг і до скроні прикласти дуло,—мало що бракувало. Якби мав час на роздуми, то скінчив би рахунки з життям ще тоді, а так—вихопив з кобури пушку, пальнув нашвидкуруч—і в госпіталь. А тепер—пізно?

Війну ж... війну—од дзвінка до дзвінка! З війською у мене—порядок! Прямо з училища жовтодзьобим лейтенантиком—на оборону Києва; взвод таких же пацанів, що не нюхали пороху, в зуби—і гайда,

вперед з трьохлінійками на танки, під крупнокаліберні кулемети «юнкерсів» і фугаси «мессерів» та регіт переможців. Та'скаць, драп-марш аж до Північного Кавказу! Опісля—харківська м'ясорубка, якої могло, врешті-решт, вже й не бути, прокля-я-я... Адже трапилося—коли?! Коли Паулюс обкакався. Пак найславніший фельдмаршал не виконав наказу свого фюрера, генде-гох—і пішов на перевиховання до «швайнів», хг-е-е... Аж тут Микитка—жополиз нашого вождя—золотої зірочки забажав, скотиняка, коштом людської крові. Гори трупів!

...мені ж, порівняно, вдалося вийти сухим із води. Бо вже вмів воювати. А чесно, і навіть любив... Подобалося бути, та'скаць, актором, та'ска-а-ать, у театрі воєнних дій!

...а шо? А що таке війна, як не гра? Чому ж і кажуть: війну виграв—війну програв! Футбол... Тільки різні правила: в футболі за травму, нанесену суперникові, жовта картонка, на війні—орден.

...до військового училища змалку вабило, міркую, не лише з огляду на хлоп'ячу романтику—хоч було й таке,—очевидно, гени... гетьманів Дорошенків дававсь знаки. Гени, що плакали за козацькою шабелькою. На фронті не вельми зважав на кулі, на бомби—чесно! А все метикував, як би то ліпше, як би перехитрити фрїца. І солдатикам не давав спочину—завше в Дороша вчасно вириті окопи та в повний профіль, вічно «особовий склад» на польових навчаннях, що й колеги застерігали: гляди, замучиш—пристрелять у першому ж бою. Аж не, шанували! Побурчать на перших порах, а там—як порохують, скільки котрий взвод, потім рота, хоронять,—то й замисляться: прав Дорош чи не прав?

...любив її... цю прокляту війну—чесно! Чи шанував, як так хочете... ну, терпів, та'скаць, фронтову

обстановку. Щодень якась новина, цікава зміна, щодень маєш «радість перемоги»—як не над фрідом, то над собою. Страху, звичайно, наївся, але тільки напочатку, протягом якихось двох-трьох тижнів. Опісля—байдуже! Свиснула куля біля вуха, снаряд рвонув за кілька метрів, бомба гухнула перед бруствером—пронесло! Твоя черга ще не прийшла—і ладно! Ліпше почувався... і ніж в училищі, де сексоти й начальнички—придурки. На фронті ж—єдиний клопіт: фрід, що перед тобою,—та мудрий з біса! Ба більше—ще й самовдоволений, французьким коньячком балується у бліндажі, собака! А я, сто чортів йому в пельку, спиртяку хлещу. З Дорошенків я... з козаків, що були, пак, характерниками, лиш облизуюся тут. Невже ж то й фрід, індика самовдоволеного, не дістану?! Інтересно, отже ж, хто—кого? Тим паче, морди його не бачу зблизька, сумління не гризе, якщо його знайшла моя кулька, може, й не моя... Судьба! На фронті, отже, я—не вбивця, а гравець.

Отак щасливо, та'скають, граючи в команді, й до Будапешта приплуганився—ротним, у званні капітана. Та щойно в Буді зачепило осколком танкового снаряда. Не тяжко—рану зализував протягом якогось тижня. Виписався з майорським званням і місячною відпусткою. А невдовзі—і Гітлеру капут! Ця добра вість знайшла мене в Житомирі. Гуляй душа, без кунтуша!

Аж... не! Та'скають, кидай, браток, печене та варене! У Галичині—там на тебе якісь чортові, вибачайте, бандери чекають.

...А сй-богу, звідки мені, пацанові з Кіровоградщини, знать було про Бандеру, про УПА, як то—з шкільної лави і в піхотне?—де... пак, говорять, що курей доять, а вони яйця несуть. Подумайте лише: хто в ті часи відважився б навіть у хаті під ковдрою бовкнуть такі

страшні крамольні слова, як Українська Повстанська Армія? Та ж язик усох би! Стіни, що мали вуха, впали б на зухвальця в одну мить—і розчавили б, як мерзенну блощицю. Усі сибірські гулаги відразу гостинно повідчиняли б перед дураком брами. Та'скать, чолом, тату, я ваш хрещений батько!

І зайнялися мною не военкомівські хлопці—нещодавні побратими-фронтовики, що після важких поранень не змогли вернутися в окопи й осіли по комісаріатах,—а беріївські костоправи, гниди зі «смершу», що цілилися з кулеметів у наші задниці, коли ми в окопах...

Полковничок, такий Зуєвський, як пам'ять не зраджує, з пикою гоміка, відгодованого на американських тушонках, улесливо поплескав мене й каже... чистою, каже, українською мовою—аж я рота роззявив—не причувається?!—каже: «Слухай, майоре, тобі особливе довір'я, генералісимус Йосиф Сталін дав наказ—наказ особливої ваги: терміново ліквідувати на західноукраїнських землях націоналістичні бандформування—недобитків так званої Української повстанської армії, що їх називають «бандерівцями»—від імені їхнього главаря—ідеолога Степана Бандери. То всяка наволоч, яка прислужувала фашистам, а тепер шукає хазяїв за океаном. Коли ми з таким трудом знищували фашистську гідру в її лігві—хвала й таким, як ти, що не шкодували життя задля великої перемоги,—коли ми воювали, вони, бандери, бля... готувалися вдарити нам у спину. Захотілося їм, панімаєш, соборної... панімаєш, самостійної України.

Я ж на це ні півслова! Адже наказ—«особливої ваги» самого вождя, самого Сталіна! Тим паче, що йшлося про ліквідацію тих засранців, які слугували, як розказує Зуєвський, фашистам, тобто фріцам, що впродовж чотирьох літ маячили на мушці мого автомата.

Зуєвському, одначе, не досить було моєї мовчазної згоди, і він додав, але, та'скасть, конфіденційно: «Пам'ятай, майоре, ми тобі цілком довіряємо, бо знаємо тебе як переконаного інтернаціоналіста-ленінця»,—і пильно вилупився в очі, мовляв, тямийш—чому.

...гомік собачий! Підлазить, бач, як чорт під мо-настир! А дзуськи—оближеш у мене! Так, так, лисий дияволе, я—переконаний! Добре ж бо втямки вбилося—ще з голодовки. Як ото батько й мати померли в голодовку тридцять третього, а дядько взяв на водокачку й відхарчував, потім і вчитися... та свою науку дав—на всеньке життя—мудру та дотепну: мовляв, ніколи, Петько, не розп'якуй, що ти 'кийсь там українець... от «совецький чоловік»—і баста! Дорошенком не пишись—будуть дражнить «гетьманом»—на лихо! У паспорті—вкортоти на «Дорош».

Тож киваю: все ясно, товаришу полковнику! Він тоді й далі: «Отже, ти—наш, але ж і знаєш українську мову, народні звичаї... сільські... такому легше буде порозумітися з місцевими і виконати завдання—високе, державне!—з честю». І знов у пильності витріщає баньки, мовляв,—згода?

...куди ж діватися? Лише з мовою, та'скасть, негаразд. Вивітрилася, небога, поки в училищі, на фронті. Тим паче, що не дуже афішувався з нею і серед землячків, з ким Бог велів рідною побалакать.

Киваю, одначе, ясно, товаришу! Тож він і сміливо підсовує папірину... «Чудесно,—каже,—лишилася маленька формальність. Підпиши отут ще таку бумаженцію—і з Богом!—як то на Русі колись...» А в «бумаженції» тій—чорним по білому: я такий-то... Дорош Петро Степанович... усі сили віддам боротьбі з «лютим ворогом українського народу—українським буржуазним націоналізмом» і таке інше. Псевдонім—на вибір

самого автора. Всередині похололо, а відмовитись не наслідуюсь. «Хто не з нами, той проти нас!» Берія не пробачить—відома річ!

...миттю ж і доглупався: влип ти, Петре Степановичу, майоре задрипаний,—капітально! Та'скаць, продав чортові душу ні за понюх табаки, як-то в Україні колись балакали.

...а натякали ж хлопці на моєму весіллі—коли я брав у жони прекрасну Емму Квятковську—мовляв, чекає тебе з нею одно з двох: або превелике щастя, або превелике горе. Як у воду дивилися!

Отже, окремо хочу розповісти, що перед тим була ще інша важлива подія. Перед тим, отже, спіткало мене, та'скаць, жагуче коханнячко. У Житомирі в перший день гостювання у Гриші, пак свого колишнього замполіта Гриші Козоріза, познайомився з чорнявкою Емочкою—і, та'скаць, з першого погляду... по самі вуха!

...нема мови, за роки окопного життя зголоднів за жіночою ласкою настільки, що готовий був за першою-ліпшою спідницею на вистрибки побігти, а тим паче, що Емма була й вродливою, та'скаць, біблійною вродою Суламіф, через яку Олоферн втратив голову—та в буквальному розумінні. А цілувалася, та'ска-а-ать, узасос! Губенята мала—нівроку! Як схопить—чую: пропав навіки, лиш ногами змелькав. Хоча й Дорош був тоді—козак! Не те що осісьо—облізле, сиве, зморщене—звичайнісінька мавпа. У двадцять шість років—кожен зух, а це, крім того, ще й офіцер-майор, гартований на всіх фронтах, зі сталевими м'язами, високий, буйночубий—як бог!

А по війні, зрозуміло, на порядні женихи був, та'скаць, великий дефіцит. Емма ні хвилинки не вагалася, коли я запропонував руку й серце. Не мав нічого проти «гоя» і батенько її, Наум Вольфович, начальник обласного,

та'скасть, масштабу. Хге-е-е... не досить того, що донька приводила до хати могутнього самця, перспективного бойового офіцера з «іконостасом», який не вмiщався на широких грудях (пару літ академії—і відкрита пряма доріжка в генерали, а то й чини всесоюзного рівня), та ще й засвідчувала вірність, та'скасть, лєнінським заповітам інтернаціоналізму, що мало зіграти не останню роль у просуванні драбиною до вершин.

Усі були задоволені—гуляли, танцювали, аж підскакували, пили шампанське й вірменські коньяки, трофейні вина й лєнд-лізівське віскі, заїдали ікрою, баличком і фаршированими судаками. Тим часом будували райдужні плани побуту в Москві, з літньою, та'скасть, резиденцією у Сочі, в Піцунді чи, у крайнім разі, в Ялті—залежно де трудящі скоріше почнуть «ударною працею» відбудовувати «народне господарство».

І тут—на тобі: щастя упало, так приятелів мало! Вперше Емма обізвала тоді коханого «круглим дураком», а ідіотом, свинопасом і гівном—на додачу. Мовляв, який з тебе «бойовий офіцер», який «герой сраний», коли ти з першого разу перед тим «плішивим хреном» наклав, та'скасть, у штани?! І відбувся між нами промовистий діалог. На її залп я відповів цілком аргументовано: «Не з Грицем справа, дорогенька, коли на розмову тебе викликає людина Берії». А та знову—бабах: «Мала я в жопі твого Берію і...» Мороз поза шкіру... Лєдвє не окосів, озираючись, чи хто не підслухав. «А йдеться про особливе завдання самого Сталіна!»—кажу не менш переконливо. А та: «Пішов ти, знаєш куди, зі своїм Сталіним!» Я оторопів... та'скасть,—і сів!

...отоді й збагнув природу цього, вибраного Богом, племені чи, як то нині кажуть, менталітет. Здавалося, Емма готова тут же побігти до суду за розлученням—чого я вже таємно й сам бажав, але Наум Вольфович

з соломоною мудрістю заспокоїв донечку, пообіцявши скористатися «коє-якими зв'язками» в беріївському оточенні.

Не допомогло! Пізно... Якби ж не підписав був тої клятої «бумаженції»! Душа вже перебувала навічно в «строго секретних» чортових лабетах, звідки нема вороття, як і з того світу.

Приходять вони, отже, бандерівці, мертвяки—постріляні, катовані—до мене, і не соромлюсь у цьому признатися, бо... куди дінусь? Хіба на той світ? Але там, як поміркувати, ще скоріше дістануть.

Тим паче, що на рахунку їх у мене чимало—постріляних, катованих, багнетами колених «бандерів», та'скасть, «лютих ворогів», хге-е-е...

Командував окремою винищувальною ротою з дислокацією, та'скасть, у районі Миколаєва, на південь від Львова, з тереном, як говорили вони, повстанці, на Подністров'ї. Справу мав з відділами куренів (по-нашому, полків), які називалися—«Смертоносці», «Дністер», «Довбуш»; часом маневрували й «Сіроманці», «Чорти», «Летуни». Командирами були також биті хлопці—такий полковник Василь Андрусак, що мав псевдо «Різун-Грегит», чи колишній майор червоної армії на псевдо «Летун».

З чортовим поріддям, отже, мав справу,—ба! Скільки не громив, не розстрілював, а вони, як Фенікс-птаха, з попелу... і в ще більшому числі!

А прокля-я-я... тут тобі «особливе завдання» самого Йосифа Сталіна, а вони, «бандери», є і є, і кінця-краю не видно! Дні, тижні, місяці летять, а Дорош не дає ради—не справляється з «особливим завданням» вождя. Бля-я-ха-муха!

...але що там якийсь мізерний майорчик з своєю мізерною ротою, коли цілі полки, дивізії з танками,

з артилерією, з авіацією, вертаються по «западній», як мухи в окропі,—і дідька лисого!

До дивізії, однак, мені байдуже. Меч, та'скаць, Дамокла нависає над мою шиєю. Мовляв, гад не виправдовує високого довір'я, довір'я беріївського полковника Зуєвського. У Миколаєві, райцентрі, кохається змолодою дружиною, а бандити під носом—як миші коло лінивого kota, висмикують з нього клапти шерсті на гнізда й регочуть з дурака—по селах свою владу завели!

Еге, ну-ну, що це за «майор» такий—«хреновий»? Чи справді з нього переконаний інтернаціоналіст-ленінець, а чи, може, він—без того «інтер»... замаскований «враг народа»? Очевидно, бреше, бля-я-я, що знищив боївку там-то, бандитів стільки-то. Мабуть, хитрий лис, «перекидає» з одного місця на друге тих же покійників і ще не знати чи тільки—з самих «бандерів»...
Мать його!

А не... «нікак-нет, таваріщ палковнік»! Осісьо, будь ласка, погляньте, як це я роблю,—акуратно, ґрунтовно! Багнетом, багнетом—і в серце, і в печінку! Пам'ятаю... літо, картоплі цвітуть, понад Дністром ріденький туман між вербами снується. Тепло, солов'ї витьохкують у калинах. Рота оточила невелике село серед лісочків. У селі, знаємо з надійного, та'скаць, джерела, відсипається після тривалої наради районний провід повстанців.

...узяли перед тим синка попівського з цієї околиці, такого собі херувимчика з рожевими папулями, бо довідалися, що старша сестра його давно в підпіллі і на високому рахунку: в референтурі самого Чупринки, пана Романа Шухевича, командуючого всіма повстанськими арміями,—не били, не катували того вилупка, а лише показали йому, що ми виробляємо з тими, хто ухляється чесно відповідати на запитання; він на очах

посивів і розколовся, підписавши й «бумажку»—на подальше, та'скасть, співробітництво.

І—тільки сонце озолотило вершини дерев—огонь! Гранати в—обороги, кулемети кинжально... а під стріхи—червоного півня. Зі всіх боків! Крик, лемент, метушня ошалілих селян, а мої соколята січуть—і без пощади! За короткий час усеньке село в суцільному вогні—пекло! Содом і Гоморра! Ніхто з бандитів не може прорватися до лісу, падають, як солома. (Прецінь, як то кажуть у Галичині, треба розуміти, хто провадить операцію!) А коли який поранений заповзе у картоплю, я беру в бійця гвинтівку з багнетом і власноруч... як у масло, з дикунським, та'ска-а-ать, озвірінням—і в серце, і в печінку... і в серце, і в печінку! Щоб усі бачили і доповіли Зуєвському, що він у мені не помилився, щоб товариш Сталін і його соратник Берія довідалися, як глибоко Петро Дорош ненавидить націоналістів... бляха, українських буржуазних!

А що досі не впорався з ними—не його вина; за них, гадів,—тут кожен кущик, усяка билиночка. І тільки суцільним вогнем можна їх, чортяк, випалити—разом з кущиками й билиночками, з хатами й самою землею їхньою. Дайте ще строк, дайте... дайте.

Червона полуда застеляла очі, голова тріщала від шуму та болю, а в животі від страху ширився, та'скасть, сибірський холод.

Від страху... так, страху! Якогось-то липкого, тваринного, страшного страху,—і не соромлюся в цьому признатись.

Осьо хочу й сказати, що аж там, у Галичині, я впізнав тоді справжній, невідчепний, огидний, за своєю суттю, раболіпний страх!

А не, не за свою шкуру. Мене кулі не брали—давно було відомо; я не боявся сутичок з бандерівцями;

свист куль, вибухи гранат навіть якось і п'янили душу чи...

Там до мене приступив страх перед своїми—перед, та'скаць недремним оком людей Берії, котрі, здавалось, уважно стежили за кожним моїм рухом: чи, не дай Бог, не співчуваю я, українець, тим фанатичним одчайдухам, які насмілилися підняти руку на святая святих—на радянську владу, на самого вождя народів—Сталіна й ідуть на смерть за якусь-то міфічну соборну самостійну Україну, не злякавшись і наймогутнішої армії в світі, яка розчихвостила військову броньовану машину великого райху в пух, та'скаць, і прах.

Отже, найбільше боявся, аби хто не запідозрив, наче б то я, Дорош, уважаю «бандерів» нормальними вояками й «ліберальничаю» з ними.

...на фронті було інакше: взяв у полон фріца, допитав згрубша й відіслав у штаб ціленьким і здоровеньким. Навіть по мордасах не прав, якщо траплявся упертюх, бо це було нижче моєї гідності—гідності воїна: я катом не наймався!

...тут же фронту не було—і не могло бути рівноцінного неприятеля. Тут були «падші ангели», прокляті Господом... Сталіним! І чим довше це тривало, тим частіше снівся він... Сталін! Сидів за столом і злегенька так—як це він умів—накигував пальцем, що треба було розуміти: «Слушай, Дорош! Подводиш, дорогою, Іосифа Виссарионовича! Ми тебе расстреляем как врага народа». Я зривався у холодному поту, аж будив Емму і вона лаялася.

І не щадила... теж не щадила, проштрикуючи го-стрим слівцем до живих печінок «дуринду», «енкаведиста вовняного», який, замість того, щоб у Москві, у столиці, обертатися в порядному товаристві й виводити на люди свою дружину-красуню, яку там відразу б,

та'скаць, належно оцінили (авжеж, віслюку, це тобі не якась «затаскана полковоя блядь»!), так він застряв у цій глушині серед божевільних фанатиків, ночами тиняється по лісах у пошуках за примарами, які—не виключено—колись-таки й підстрелять його, як зайця, а її замкнув у чотирьох стінах, щоб вона або спилася, або скурвилася з його ординарцем.

Навіть більше, Емма, злюка, ще й знуцалася, та'скаць, відкритим текстом: у тебе, мовляв, руки в крові, йди умийся, не лізь до мене,—який з тебе, в біса, українець, коли ти своїх, єдинокровних, розпинаєш тільки за те, що вони люблять свою землю, прагнуть до свободи, не лижуть задниці Зуєвським, Беріям, як ти?! Цього ніколи не вчинив би жоден єврей. (Ба, яке зухвальство! Щоправда, тільки в ліжку. За межами дому Емма вдавала з себе запеклу сталіністку). «Балакай!—огризавсь я.—Твої єдинокровні також не одного троцькіста-зінов'свця замордували!»

...таке зухвальство для цього племені, обраного Богом, характерне—і я намагався нічому не дивуватися, але й не міг позбутися таємної думки, що, очевидно, недаремно Сталін «посадив» дружин Молотова, Калініна... Ба, за довгий язичок! Видать, чує він і розмови в ліжку.

А весь парадокс у тому, що я таки в душі захоплювався тими хлопцями... таки шкода мені було—особливо молодих! Та'скаць, цвіт нації: колишні гімназисти, інтелігенти, поети, лікарі, вчителі... Вродливі, здорові молоді українці гордо вмирають зі словами на устах: «Слава Україні!» Не можна було мені не захоплюватися і як колишньому фронтовикові, який навчився цінувати військову доблесть не в підлих «заградотрядах» «смершу»... Приємно було, що наші українці теж уміють поборотися за свою державу—справжні козаки!

Кров'ю обливалося серце, що гинуть мої брати, а я нічим не можу... навпаки—мушу... змушений розправлятися з ними багнетом, пострілом з «макарова» під череп. Інакше—куля на мене чекає і розлучення з Емою, з коханнечком, та'скаць, самі розумієте.

Однак відчував: добром це не скінчиться. У душі—якісь брили чи каменюки, і не можу з ними звладати: одну зрушу, інша обвалиться—і ледь-ледь не придушить мене, як блощицю... мерзенну!

Чуття, на жаль, і не зрадило. Раптом, як сніг на голову, з'ясовується, що проти мене—на моєму «терені»—діє теж Дорош... 'ать твою за ногу! Дорош-енкаведист—і Дорош-бандерівець! Ну... навіть не іронія долі, а, бля-я-яха, завал—кінцевий! Амба! Ніби хтось навмисно... свиню таку. Навряд чи на землі хтось з людей міг до цього божевілля доглупатися, але на небі, видать, провести подібний експериментик над людьми, та'скаць, творіннями божими, не полінувалися—щоб домучити вже... зробити з мене круглого ідіота: чи буду я того Дороша їсти живцем, як спіймаю, чи на вогні підсмажу.

Хоч добре, що не Петро... Ярослав Дорош! Поет, ідеолог самостійної України, сподвижник Петра Полтави, головного ідеолога в Україні, та'скаць, на «теренах», з підпільною друкарнею «Воля народам».

Він тоннами, отже ж, клепає листівки, прокламації на цигарковому папері, вони щоранку красуються на стовпах, на стінах райцентру, опиняються в кишенях, у портфелях радянських начальників, обпикають їм пальці, коли тее-то... бо ж написано там: «Смерть Сталіну та його посіпакам!»—а виявити нечестивця ніякими зусиллями... навіть, та'скаць, титанічними! Повірте, будьте ласкаві, на слові!

...сховався зі своєю друкарнею у мишачій дірці—і чорта лисого ти його там дістанеш! Хоч сивій, хоч

волосся на собі рви чи й стріляйся. Хіба би «мирних жителів» усіх переселив у Сибір, а цю прокляту землю пропік вогнем до самої ріпиці, щоб не осталося ні стовпа, ні стіни, і не було на що клеїти ці бісові папірці.

Зі мною було все ясно—хлопець дійшов до краю! Українець козацького роду, отже, був би страшенно радий, якщо б здійснився відомий задум «вождя народів»—і весь народ Західної України опинився там, де Макар, та'скаць, телят не пас; як то сталося з іншими народами, щоб цього разу нарешті вистачило вагонів на десяток мільйонів українського люду. Або кулька в серце собі—зі свого ж «макарова».

...щоправда, часом легше пожертвувати десятима мільйонами чужих життів, ніж одним—своїм! А я не хотів умирати—молодий, здоровий і кріпкий, як дубище, з красунею під боком. Коли ж підводять тебе якісь фатальні сили під обух, як дурного бика в різні. Усі мої друзяки, куди не піду, тільки про те й шепочуться—так здається—очима світять: мовляв, наш майор не хоче підняти руку на свого брата; хіба ви не чули? Вони ж рідні брати, лиш—по обидва боки барикади: не виключено, що нашого Дороша якраз і бандерівці підсунули—він, спом'янете моє слово, колись знайде вигідний спосіб і здасть нас якомусь сотникові—Довбушеві чи Різунові—на розправу. Хоча в очі делікатно промовчують. Зуєвському, однак, з підлеглим нічого «миндальничать»—він ласкаво-лисячо посміхається і каже просто: «Майоре, для твого ж блага, піймати його мусиш ти, інакше—не знаю... моїх сил не вистачає відстоювати тебе довше; хтось з ловкачів спокуситься і спекульнути на цій ситуації—викрити бандерівського шпигуна, щоб заробити ще одну зірочку; а поки... розберуться, що з тебе буде—сам знаєш...» І мороз поза шкіру... Та навіть Емма, розумна й холоднокровна,